

*Карпенко А.А.**Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова***ПРОФЕСІЙНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА***Karpenko A.A.**Admiral Makarov National University of Shipbuilding***PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE PSYCHOLOGISTS AS A PEDAGOGICAL PROBLEM****Анотація**

У статті висвітлено питання професійної підготовки майбутніх психологів як педагогічна проблема. Розглянуто структуру та систему організації підготовки майбутнього психолога в процесі професійної підготовки у ЗВО. Наголошується на значущості особистісного розвитку, аналізу та осмислення власного життєвого досвіду студентами-психологами. Стимулювання прийняття та усвідомлення особистісного досвіду студентами-психологами у процесі професійної підготовки трактується як важливий компонент підготовки психологів та постає як механізм особистісно-професійного зростання.

Abstract

The article highlights the issue of professional training of future psychologists as a pedagogical problem. The structure and system of organizing the training of a future psychologist in the process of professional training in higher education institutions are considered. The importance of personal development, analysis and comprehension of one's own life experience by student psychologists is emphasized. Stimulating the acceptance and awareness of personal experience by student psychologists in the process of professional training is interpreted as an important component of the training of psychologists and appears as a mechanism for personal and professional growth.

Ключові слова: професійна підготовка, професійна освіта, майбутній психолог, особистісний розвиток, особистісний досвід, педагогічна проблема

Keywords: professional training, professional education, future psychologist, personal development, personal experience, pedagogical problem

Професійна підготовка майбутніх психологів є актуальною педагогічною проблемою, яка охоплює цілу низку взаємопов'язаних аспектів. Це питання вимагає комплексного підходу, оскільки від якості підготовки психологів залежить ефективність їхньої майбутньої діяльності та психологічне благополуччя суспільства. Освітній процес підготовки студентів-психологів у сучасних умовах потребує розуміння безперервності та пов'язаності особистісного та професійного розвитку.

Підготовка майбутніх психологів є важливою педагогічною проблемою, оскільки від її якості залежить ефективність подальшої професійної діяльності та рівень розвитку психології в цілому. Ця проблема стосується багатьох аспектів, таких як формування професійної компетентності, розробки освітніх програм і впровадження інноваційних освітніх технологій, вибору найбільш ефективних методів викладання та навчання і практичної підготовки студентів, розвитку особистісних якостей майбутнього психолога, формування особливо важливої етичної складової підготовки майбутніх психологів.

Вирішення цих проблем передбачає приведення у відповідність до вимог ринку праці освітніх програм, визначення актуальності підготовки студентів до конкретних сфер діяльності, обґрунтування напрямів підготовки (клінічна, когнітивна, соціальна та педагогічна психологія), що потребує

гнучкого та диференційованого підходу до навчання.

Метою статті є визначення педагогічних проблем професійної підготовки майбутніх психологів та шляхи їх вирішення у системі вищої освіти.

Проблемі професійної підготовки особистості присвячено багато наукових досліджень, у рамках окремих наук розглянуто різні аспекти, сформовані різні позиції і концепції. Педагогічне осмислення професійної підготовки майбутніх фахівців закладів вищої освіти здійснили у своїх дослідженнях О. Абдуліна, В. Берека, М. Бубнова, І. Зязюн, Н. Ігнатенко, Л. Йовенко, В. Кузь, О. Мисечко, О. Павлик, Л. Поліщук, Л. Хомич, Л. Хоружа та ін. Значимість та актуальність професійної підготовки студентів-психологів розкрита в фундаментальних концепціях та оригінальних технологіях дослідників Д. Богоявленської, О. Бондаренко, С. Максименко, В. Панка, Є. Пряжнікової, Н. Пряжнікова, Л. Уманець, Н. Чепелевої та інших.

Вчені І. Зязюн, В. Панок, В. Рибалка, М. Шаплавський, М. Бауер, М. Іванчук, Л. Карамушка, С. Максименко, Н. Ничкало особливу увагу приділяли розробці проблеми формування професійної компетентності, критичності мислення, здібностей до прогнозування, імпровізації, інноваційності, формування творчого потенціалу особистості майбутнього практика в системі вищої освіти.

Зауважено, що професійна підготовка має подвійне значення і повинна розглядатися як процес (навчання) та як результат (готовність), визначається сукупністю вимог, що висувуються до певного фахівця [4, с. 18]. На думку О. Лейбовича, поняття «професійної освіти» та «професійної підготовки» також не можна вважати тотожними [4]. «Професійну підготовку» автор поділяє на «професійну підготовку в широкому і вузькому сенсах». «Професійна підготовка в широкому сенсі – це організація навчання професійних кадрів, різні форми здобування професійної освіти; у вузькому сенсі – прискорена форма набуття професійних навичок». Вчений трактує професійну освіту як процес і (або) результат професійного становлення і розвитку особистості, який супроводжується набуттям наперед визначених знань, умінь і навичок за конкретними професіями і спеціальностями. За твердженням О. Бондаренка проблема професійно-особистісної підготовки психолога включає чотири взаємопов'язані аспекти: побудову теоретичної моделі спеціаліста, яка передбачає розробку стандартів (норм і нормативів), вимог до особистості та діяльності практичного психолога; первинний відбір професійно придатних кандидатів; розробку змісту навчання і розвитку психологів-практиків; розв'язання проблем власне професійного самовизначення спеціалістів, провідною з яких є проблема професійної ідентифікації [1].

Відомий вчений В. Панок [2] підкреслює в своїх дослідженнях значимість вивчення класичних психологічних дисциплін (загальна психологія, історія психології, психологія особистості, вікова психологія, експериментальна психологія і та інші), формування навичок практичної психології в активних (інтерактивних) формах навчальної роботи через ситуативний підхід, оволодіння практичними психологічними технологіями, методиками і методами формування навичок роботи з клієнтом (групою), актуалізацію в освітньому процесі закладу вищої освіти професійно важливих рис особистості спеціаліста (психологічний світогляд, спрямованість особистості, навички саморегуляції, розвиток професійної інтуїції, та інше). Поняття «професійна підготовка» Е. Нероба розглядає як цілеспрямований організований процес, спрямований на оволодіння певною професією [5].

Таким чином, в контексті сучасних підходів зміст професійної підготовки – це не лише дидактично перероблений соціокультурний досвід, який існує незалежно від процесу навчання у вигляді навчально-програмних матеріалів, це і особистісний досвід викладача і студента, який набуває на основі суб'єкт-суб'єктного спілкування і виявляється у формі переживання, смислотворчості, саморозвитку.

Формування професійної компетентності майбутнього психолога є головним завданням освітнього процесу і водночас однією з найбільш комплексних педагогічних проблем. Дійсно, це не просто сума знань, умінь і навичок, а інтегрована характеристика особистості, що дозволяє ефективно виконувати професійні функції. Це не лише

засвоєння теоретичних знань з психології, а й розвиток практичних навичок, таких як діагностика, консультування, корекція, психопрофілактика. Розглядаючи проблему з точки зору забезпечення гармонійного поєднання теорії та практики, а також формування у студентів здатності до самостійного аналізу та вирішення професійних завдань, виникає нагальна потреба розробки освітніх стандартів та програм, які адекватно відображатимуть комплексний зміст, знання, вміння, навички та особистісні якості, які входять до складу професійної компетентності психолога, а не лише перелік навчальних дисциплін.

Умови сьогодення, сучасний світ вимагає від психолога ширшого спектру компетенцій, ніж традиційно викладалося, а саме: як структурувати ці компетенції (наприклад, діагностична, консультативна, корекційна, дослідницька, психопрофілактична, організаційно-управлінська, етична). По суті, студенти можуть володіти великим обсягом інформації, але відчувати труднощі з її інтерпретацією та застосуванням у реальних ситуаціях, що вимагає розробки та впровадження ефективних методик навчання, що сприяють інтеграції "знання-вміння-дія", таких як кейс-стаді, рольові ігри, тренінги, симуляції, формування здатності до постійної самоосвіти та адаптації до нових викликів. Особливою актуальності набуває включення до навчального процесу елементів, що сприяють розвитку самопізнання, саморегуляції, особистісного зростання (наприклад, особистісна терапія для студентів, групова робота, участь у тренінгах особистісного розвитку). Класичні лекції та семінари, орієнтовані на передачу знань, не завжди сприяють розвитку критичного мислення, практичних навичок, креативності та здатності до вирішення складних, нестандартних завдань, що є ключовим для психолога. Впровадження інноваційних освітніх технологій відкриває величезні можливості для якісної підготовки психологів. На особливу увагу заслуговує активне використання інтерактивних методів навчання таких як кейс-технології, проєктне навчання, дебати та дискусії, тренінги та майстер-класи, що дозволяє студентам аналізувати проблеми, розробляти стратегії допомоги та приймати рішення.

Професія психолога вимагає не лише інтелектуальних, але й особистісних якостей, таких як емпатія, толерантність, стресостійкість, відповідальність, етичність, психологічна стійкість. Ці якості не формуються автоматично лише засвоєнням теорії.

Аналіз педагогічної теорії і практики показує, що традиційні методи оцінки (іспити, заліки) часто зосереджені на перевірці теоретичних знань і недостатньо відображають рівень сформованості практичних навичок та особистісних якостей. У цьому контексті доречною є розробка та впровадження комплексних систем оцінки, що включають практичні завдання, кейси, портфоліо, супервізійні звіти, оцінку під час стажування, а також методи самооцінки та взаємооцінки.

Звідси випливає, що формування професійної компетентності майбутнього психолога вимагає не просто передачі інформації, а цілісної педагогічної стратегії, спрямованої на інтеграцію знань, вмінь, навичок та особистісних якостей, що є критично важливими для ефективної та етичної професійної діяльності.

На відміну від знань, які можна передати через лекції, особистісні якості не можна "вивчити" з підручника. Вони формуються через досвід, рефлексію, моделювання, взаємодію та внутрішню роботу. Окрім суто професійних знань, психолог повинен мати певні особистісні риси, такі як емпатія, відповідальність, етичність, стресостійкість, здатність до саморефлексії. Педагогічна проблема полягає не просто у констатації важливості цих якостей, а у створенні системних умов навчання, які б сприяли їхньому цілеспрямованому формуванню та розвитку, а не лише передачі інформації.

Окрім ґрунтовних теоретичних знань і практичних навичок, особистісні якості відіграють критично важливу роль у професійній діяльності психолога. Емпатія, відповідальність, етичність, стресостійкість, здатність до саморефлексії та особистісна зрілість є фундаментом, на якому будується ефективна та безпечна психологічна допомога.

Водночас, розвиток особистісних якостей часто пов'язаний з переглядом власних установок, переконань, поведінкових патернів, що може викликати внутрішній опір у студентів. Якщо поглянути на справу ширше, то очевидно, що вирішення цієї проблеми вимагає комплексного підходу та інтеграції різних методів у навчальний процес. Наведемо кілька прикладів, а саме: обов'язкове включення до навчального плану тренінгів з розвитку емпатії, комунікативних навичок, емоційного інтелекту, стресостійкості, що передбачає аналіз складних практичних випадків з фокусом не лише на рішенні, а й на етичних аспектах та особистісних реакціях психолога, заохочення до відкритого обговорення труднощів, емоцій, особистих переживань у зв'язку з навчанням та майбутньою професією, формування у студентів чіткого розуміння професійної етики через приклади, дискусії, а також через демонстрацію етичної поведінки викладачів. Формування особистісних якостей майбутнього психолога – це складний, багатогранний процес, що вимагає від педагогів не лише глибоких знань предмету, а й високої кваліфікації у сфері особистісного розвитку. Це інвестиція у якість майбутньої психологічної допомоги та психологічне благополуччя суспільства.

Практична підготовка та стажування є одним з найважливіших, але водночас найскладніших аспектів у професійній підготовці майбутніх психологів. Саме на цьому етапі відбувається перехід від теоретичних знань до реального застосування їх у роботі з клієнтами, закріплення навичок та формування професійної ідентичності. Недостатня або неякісна практична підготовка є однією з найгостріших педагогічних проблем, що може призвести до формування "теоретично підкованих", але

практично недієздатних фахівців. Програми практичної підготовки у закладах вищої освіти не завжди адекватно відображають сучасні вимоги ринку праці та специфіку роботи психолога в різних сферах (наприклад, кризова психологія, військова психологія, онлайн-консультування). Якісна практична підготовка та стажування є запорукою формування висококваліфікованого та відповідального психолога, здатного ефективно працювати в реальних умовах та приносити користь суспільству. Це вимагає значних ресурсів, системного планування та постійної взаємодії між академічною спільнотою та практикуючими фахівцями[6].

Аналіз педагогічної теорії і практики показує, що етична складова у підготовці майбутніх психологів є однією з найбільш критичних і водночас складних педагогічних проблем. Професія психолога безпосередньо пов'язана з втручанням у внутрішній світ людини, її почуття, думки, переживання. Це покладає на фахівця величезну відповідальність і вимагає бездоганного дотримання етичних принципів. Недостатня увага до етичної підготовки може призвести до серйозних наслідків, включаючи нанесення шкоди клієнтам, підрив довіри до професії та правові проблеми для самого психолога. Етична складова підготовки майбутніх психологів — це безперервний процес, який починається з перших днів навчання і триває протягом усієї професійної кар'єри. Вона вимагає постійної уваги, глибокого розуміння та системного підходу з боку освітніх закладів та професійної спільноти[3].

Виходячи із сказаного вище, можна зробити висновок, що професійна підготовка майбутніх психологів – це багатогранний процес, спрямований на формування комплексу знань, умінь, навичок та особистісних якостей, необхідних для успішного виконання професійних обов'язків, це безперервний процес, що вимагає постійного самовдосконалення, оновлення знань та розвитку практичних навичок протягом усієї професійної діяльності.

Література:

- 1.Бондаренко О. Ф. Психологічна допомога: Теорія і практика. К.: Главник. (Важливий розділ про вимоги до особистості психолога та етику). 2002. 216с.
2. Інноваційні моделі підвищення кваліфікації працівників психологічної служби і консультантів ПМПК / за ред. В.Г. Панка, З.О. Гаркавенко. Київ, Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2013. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM), 12 см.
- 3.Кузікова З. М. Професійна етика психолога. Суми: Видавництво СумДУ. 2020. 324 с.
4. Лейбович А.Н. Структура и содержание государственного стандарта профессионального образования / А.Н. Лейбович. М., 1991. 224 с.
5. Нероба Е. Професійна підготовка інженерів-педагогів у вищих технічних навчальних закладах Польщі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Е. Нероба. К., 2003. 22 с.

6. Савченко О. В. Дистанційне навчання як фактор професійної підготовки майбутніх психологів. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія, 1 (14) 2020. С. 45-50.